

reken látható, nemkülönben élő törzseken is előfordul. A fatestet a mycelium szétbontja; alkalmasint a gyökérélősködőkhöz tartozik.

Az *Agaricineae* gombacsoportnak legveszedelmesebb és leginkább elterjedt faja kétségtelenül a mézes galócza (*Armillaria mellea* = *Agaricus melleus*); nem ritkán egész erdőállományok vannak ettől a gombától megtámadva, mely hihetetlen pusztításokat tehet az összes lombos és tülevelű fák körében. Megjegyzendő, hogy e gombának myceliuma — az ismeretes fekete rhizomorphák — épületfákon is megjelennek és ezáltal a faanyag pusztulását okozhatják; így nevezetesen épület-gerendáknak és padlódeszkáknak a romlása ettől a gombától az ismert esetek közé tartozik.



Bulgária erdőgazdasága.

— Konzuli jelentések alapján. —

Bulgária erdőterülete pontosan megállapítva nincsen. A hivatalos adatok is eltérőek, a mi rendszeres kataszter hiányában nem is lehet másként. A bolgár erdőstatisztika 3.041,126 *ha*-t mutat ki, a földtulajdon eloszlásáról szóló statisztika ellenben (1897-ben) csupán 2.867,870 *ha* erdőről tud s aligha csalódunk, ha ez utóbbi adatot tartjuk a valósághoz közelebb állónak, amennyiben a nagyobb összegben valószínűleg sok az erdőbirtok tartozékát képező más terület (legelő stb.) foglaltatik. De a kisebb adat mellett kell maradnunk, azért is, mert Bulgáriában vajmi sok helyen oly területeket is erdőnek neveznek, a melyeken tényleg csupán bokrok tenyésznek.

Igy is azonban elég tekintélyes részét foglalja el az erdő az ország egész területének. Bulgária területét 9.570,450 *ha*-ra teszik. Ebből fentiek értelmében 29·96% az erdő. Ha egyes kisebb német államoktól eltekintünk, akkor csak Svédország (47·7%), Oroszország (38·8%) és Ausztria (32·6%) bir viszonylag több erdővel, míg ellenben Európa többi államai ebben a tekintetben mind mögötte maradnak Bulgáriának. Magyarország 27·8%, a német birodalom 25·9%, külön Poroszország 25·56%, Norvégország 24·0%, Spanyolország 20·8%, a Schweiz 18·4%, Belgium 17·7%,

Románia 16·9⁰/₀, Franciaország 15·8⁰/₀, Olaszország 15·7⁰/₀, Görögország 9·3⁰/₀, Hollandia 7·6⁰/₀, Dánia 7·1⁰/₀, Nagy-Britannia 3·9⁰/₀ és Portugál 2·9⁰/₀ erdőterülettel bír.

Az erdőterület tetemes nagysága dacára mégis fában szűkülökdi Bulgária. Az erdőterületnek ugyanis mintegy felerésze a Dunától a Balkán hegységig terjedő, részben sík, részben alacsony dombok és előhegyek által borított területen fekszik, 400 *m* t. sz. f, magasságon alul, a hol az erdők könnyen lévén hozzáférhetők, fakészletük már régen kipusztult. Vágható koru, jó karban lévő erdő ezen a vidéken alig van. Ezzel ellentétben a Balkán és Bulgária többi hegységeinek ezidőszert még hozzáférhetlen magasabb fekvésű erdeiben a jóminőségű nagy fakészlet használatlanul marad. Jellemző ez az állapot egyébiránt minden csekély műveltségű, kezdetleges gazdasági viszonyokkal bíró államra nézve.

A mi a bolgár erdőkben tenyésző fanemeket illeti, azok nagyjában ugyanazok, a melyek hazánkban is erdőalkotóak; bár Bulgária földrajzi fekvésére nézve ugyanazon szélességi fokok alatt fekszik, mint Közép-Olaszország, mégis zordabb klímája miatt ettől egészen eltérő fatenyésze van. Tulnyomó a lomberdő és pedig a síkságon és az előhegyekben a gyertyán, a kocsános és kocsán-talan tölgy, a cser, juhar, kőris, fűz, nyár, hárs, nyír és szil. Rumeliában a diófa gyakori.

A Rilahegységben alul tölgy, feljebb hárs és gyertyán, azután bükk és rezgőnyár alkotja az erdőt; 1000—1300 *m* magasságban az utóbbi fanemekhez a jegenye- és luczfenyő keveredik, azontúl a fenyvek az uralkodók. A fatenyészet határa 2000 *m*. körül van. Helyenkint a tiszafa is előfordul.

A Rhodope-hegységben a balkáni fenyő, *Pinus peuce*, egy a *Pinus Strobilus*-hoz közel álló fenyőfa igen gyakori. Ez a fa azonban csak 10—12 *m*. magasra nő. A Balkán-hegység lejtőit főleg a bükk foglalja el. Itt-ott a vörösfenyővel is találkozunk.

Bulgáriának régente kétségkívül sok szép erdősége lehetett, most már csak a hozzáférhetetlen helyeken bír ilyenekkel; a mi kihasználhatónak mutatkozott, azt már régen kivágták, a nélkül, hogy a felujtásról gondoskodtak volna, úgy, hogy a nemes fanemek helyét többnyire a puha lombfák, fűz, nyár, éger, nyír és cserjék foglalták el.

Az erdők kedvezőtlen állapotának egyik legiőbb oka a birtokviszonyok teljes rendezetlenségében rejlik. A bolgár erdészeti közigazgatás kimutat:

állami erdőt... --- --- --- ---	902,619 <i>ha.</i> -t,
községi erdőt --- --- --- ---	1.565,242 <i>ha.</i> -t és
magánerdőt... --- --- --- ---	573,265 <i>ha.</i> -t.

Ez annyit jelent, hogy jelenleg ennyi erdőt kezel és használ az állam, illetőleg a községek és magánosok, de nem jelenti azt, hogy az illető haszonélvezők egyuttal kétségtelen tulajdonjoggal is bírnak a birtokukban lévő erdőterületekre vonatkozólag. Az összes erdőterületből tehát, a melyet az erdészet kimutat (3.041,126 *ha.*), 51·4⁰/₀ a községi, 29·6⁰/₀ az állami és 19⁰/₀ a magánkézen lévő erdőbirtokra esik, mely utóbbiban a templomok, zárdák, iskolák és alapítványok erdei is bennfoglaltatnak. Az 573,265 *ha.* magán-erdőből 53,629 *ha.* van templomok stb. birtokában, ebből is 30,000 *ha.* a Rilahegységben fekvő Rila nevű zárdáé. A magán-erdők többi része többnyire rendkívül elaprózott parasztbirtok. 100 *ha.* nagyságu magánerdőbirtok igen ritka.

A birtokviszonyok rendezetlenségére vall, hogy a bolgár erdők mintegy 92⁰/₀-ának tulajdonjoga vitás. Község községgel szemben 204,047 *ha.* erdőt perel, az állam és községek között 160,855 *ha.* vitás, magánfelek között 25,177 *ha.*, magánfelek és községek között 3151 *ha.*, végül magánfelek és az állam között 1809 *ha.*

A zavaros birtokviszonyok első sorban onnan erednek, hogy Bulgáriának használható katasztere egyáltalában nincsen; az összes erdőterületből csupán 15,000 *ha.* állami erdő van pontosan felmérve. E mellett a bolgár földtulajdon multja is sok zavart okoz. A török törvények szerint ugyanis az alapítványi (vakuf) és községi erdőkön kívül minden más erdő az államé. A községi erdők bérbeadása vagy eladása tilos volt, hogy a községi lakosok fában sohasem szenvedjenek szükségét. Az állam és a községek egymás-közt azonban gyakran lefoglaltak a maguk részére egyes erdő-részeket, a melyeket most sok évtized, sőt évszázad után a községek visszakövetelnek.

Török hűbéri birtokok urai továbbá igen gyakran eladták erdeik egy részét magánosoknak és községeknek, bár ezen birto-

koknak csupán haszonélvezetére voltak jogosítva, az eladásra nem. Ezeket az adás-vételi ügyleteket most az állam érvényteleneknek tekinti. Hasonlóan jogtalanul adták el a kivándorló török és tatár községek is erdeiket.

Az állami erdőkben 1869-ig mindenki szabadon vágthatott fát és legeltethette jószágát. Ezen évtől kezdve ez a jogosultság csupán az illető környékbeli községeket illette. 10 évi haszonélvezet által azonban a használati jog meg volt szerzhető. Az eféle haszonélvezeti jogosultságokból erednek a legtöbb vitás kérdések, a melyek néha több ezer hektár erdő tulajdonjoga körül fognak.

Sok ily per olyképen nyert megoldást, hogy annak, aki igényeit a legeltetési jogosultságra alapította, a legeltetés az illető erdőterületen továbbra is biztosított, míg ellenben ott termelendő fáért a jogosult ezentúl fizetni tartozik. Rendesen azonban a bolgár sem enged egykönnyen a jussából s minthogy ezenfelül a peres eljárás rendkívül körülményes, az ily erdőpörök igen hosszú ideig elhúzódnak és felette költségesek, úgy, hogy általuk már sok község és magános tönkre jutott.

A per ideje alatt a vitás erdőrészt mindkét fél tőle telhetően zsarolja, hogy érdekeit minden eshetőségre biztosítsa. Hasonló okokból a kivándorolni készülő törökök is sok kárt okoztak Bulgária erdeiben.

A községi erdők hasznosítása ez időszerint a következőképen történik. A községtanács évenként megállapítja, hogy mennyi fát és hol kell vágni. Ezt az előírányt az illetékes állami erdőtiszt jóváhagyása alá bocsátják s azután közhírré teszik. Ugyanakkor készülnek a faárjegyzékek is, a melyek igen részletesek és fejsze- és kapanyelekre is kiterjednek. A községi lakosok azonban hatalmas ármérséklésben részesülnek, a mennyiben az árjegyzékbeli áraknak csupán 10%-át fizetik. A faárjegyzék egyébiránt egyik legkiválóbb korteseszköz a községtanács választásánál. Ebből aztán az következik, hogy a községi erdők elenyészően csekély jövedelmet hajtanak, ellenben a lakók minél több, szükségletüket messze túlhaladó famennyiséget vásárolnak, hogy azt a városokban és a nagyszámu apró fűrészműnél újból eladják.

A faárjegyzék kihirdetése után minden községi lakos annyi

bárczát vált a község házában, a mennyit csak megfizethet. Természetes, hogy a jobb módú, igavonó állattal bíró gazdák annyi bárczát foglalnak le, hogy fakereskedést üzhessenek, miáltal a szegényebb sorsúak gyakran egyáltalában nem juthatnak már fautalványhoz és mintegy kényszerítetnek, hogy tiltott úton, erdei kihágás útján szerezzék be faszükségletüket.

A bárcza jogot ad tulajdonosának, hogy a rajta megjelölt fát az erdőben ledöntse. Miután azonban az erdészeti személyzet igen kevés és a legtöbb helyen egyáltalában nincsen, a bolgár parasztok teljesen kényük-kedvük szerint garázdálkodnak. A legkitünőbb műfatörzseket vágják tűzifába, egy kocsirúdért 3—4 különféle nagyságú törzset döntenek, még többet csak megfaragnak, úgy, hogy a befizetett néhány fillér faár fejében mérhetetlen kárt tesznek az erdőben s azt a szél és szű pusztításaira előkészítik.

Az ország déli részében sűrűn előforduló kitünő diófa értékét a parasztbirtokosok szintén nem ismerik, hanem azt gyakran használják fűtésre. A bolgároknak ezt a korlátoeltságát a kereskedők hasznukra fordítják s a bolgár paraszt szemében óriási, tényleg azonban potom áron megvásárolják a diófákat (törzsenként 10—15 frank). A diófának különösen Franciaország felé irányuló nagymérvű kivitelét néhány év előtt a bolgár kormány is megalkalta és kiviteli tilalmat hirdetett, a melynek azonban nem tudott érvényt szerezni.

Azok a kis fűrészművek, a melyek a parasztok fáját átveszik, gyakran a községi bíró tulajdonát képezik, a mikor aztán kölcsönös érdekből a bíró sokat elnéz és a parasztok annál féktelemből pusztítják az erdőt.

És mindemellett, dacára az olcsó, 90^o/_o-kal csökkentett faárnak és az óriási fapazarlásnak, a bolgár paraszt igen keveset keres az efajta faüzletnél, amint azt alább látni fogjuk.

A fahasználatnál még talán fontosabb a bolgár paraszt szemében az erdei legeltetés, a melyet szintén a legkimélelenebb módon űz. A legelő állatokkal éppen a fiatal erdőrészeket keresi fel, a melyekben bő fütermés kínálkozik és a fiatal fák lombja is könnyen hozzáférhető. Igen nagy a kecskék száma, a melyek tudvalevőleg a legnagyobb kártevői az erdőnek. Egyébiránt, ha a fatörzsecskék, dacára a folytonos lerágásnak, mégis kinőttek a marha

szája alól, ezen is segített a bolgár paraszt. Egyszerűen levágta a fát, hogy lombját kecskéi megehessék. Ujabb időben ezt az utóbbi módját a legeltetésnek — a mennyiben az erdészeti hatóságok tudomására jut — szigorúan büntetik.

A legelőnyerés célzatával gerjesztett erdei tüzek igen gyakoriak.

Ezen pusztítások daczára sem a bolgár parasztnak, sem a községeknek nem nyújt csak némileg is kielégítő keresetet, illetőleg jóvedelmet az erdő. Ennek oka egyfelől a fa feldolgozásánál használt primitív szerszámokban, másfelől főleg a nagy távolságban és a közlekedési utak teljes hiányában vagy szinte járhatatlan állapotában rejlik. Scheidemann Ulrik, a német birodalom bukaresti gazdasági szakértője, akinek nem régen közzétett egyik jelentéséből merítjük az itt közölt adatok nagy részét, erre nézve a következő számítást teszi.

Egy paraszt két ökrös-fogattal vonul ki az erdőbe, a hol egy kezdetleges vízi fűrészje is van. A másik fogat vezetésére segédre van szüksége, legalább is egy suhanczra. Az első nap estéjén kiér ósdi fűrészéhez, a második napon kiválaszt két fát, azokat ledönti, legalyazza, lekérgezi és 8 rönköt vág belőlük. A harmadik napon ezt a 8 rönköt a fűrészhez szállítja s a fűrészrendbe hozza és talán még meg is indíthatja. A negyedik nap a fűrészleléssel telik el, amelynek eredményeként 160 db 2 m. hosszú, 28 cm. széles 1 cm. (?) vastag deszkát nyer. Az ötödik nap a hazafuvarozással telik el s legkedvezőbb esetben még aznap este el is adja áruját. A deszkák köbtartalma 0.896 m^3 . Egy köbméter deszka abban a faluban, amely a vasuti állomástól távol fekszik, 22.50 leva (körülbelül ugyanannyi korona) 0.896 m^3 -ért tehát legfeljebb 20 levát = 16 márkát kap a paraszt. Ebből levonva a fa értéke fejében fizetett összeget, mintegy 3.20 levát (2.56 márka) saját, a suhancz és az ökrök ötnapi ételmezését, akkor mindez legalább 12.16 márkát tesz ki, és az eladási árból ötnapi fáradság eredményeként csupán 3.84 márka marad, vagyis naponként 0.77 márka. S emellett a fűrészben, az igavonó állatokban, a kocsi-ban és a szerszámokban rejlő tőkét s azt, hogy a rossz utakon a kocsi, kötél és a patkolás rendkívül rongálódik, számításba se vettük.

Igaz, hogy rendszerint az igavonó állatok ételmezése nem

okoz a parasztnak gondot és kiadást, mert azokat még télen is majdnem teljesen az erdei legelőre utalja, de még így is az egy napi kereset csak 2 márkára emelkedik.

Ha a fenti munka az erdő közelsége miatt 3 nap alatt elvégezhető, akkor az igavonó állatok rendes élelmezése mellett 2·56 márka, azok koplaltatása esetén 3·84 márka a napi kereset. Tekintetbe véve, hogy a közönséges kézi napszám azon a vidéken 1·75 és 3 léva (1·40 és 2·40 márka) között ingadozik, megítélhető, mily rendkívül kicsiny keresetet nyújt a fakereskedelem egy négyökrös fűrésztulajdonos gazdának.

Még csekélyebb ama szegény emberek keresete, a kik lovukkal az erdőbe vonulnak, ott némi tűzifát termelnek s azt lovuk hátán a városba viszik, hogy ezt az árut — esetleg 1—2 napi vesztegelés után — 40 fillérért eladják. Amíg azonban más módja a keresetnek nem kínálkozik, ez a szegényes keresetforrás is jelentőséggel bír és oly erdőgazdasági rendszabályok, a melyek az erdő kihasználásának ezt a módját egy csapásra megszüntetnék, mélyen belenyulnának a nép létfeltételeibe. Mindenesetre előbb más keresetforrások nyújtásáról kellene gondoskodni. E tekintetben arra gondolnak, hogy a népet mint favágó munkásokat az állam-erdőkben alkalmazzák és a házi faipart emelik. Mindez azonban csak a nagyon távoli jövő zenéje.

A bolgár erdővidéki parasztnép anyagi helyzete egyáltalában igen sanyaru. Télen a rossz utak miatt csak ritkán mehet ki az erdőbe. Ha tehát nagyon az erdei keresetre alapította a paraszt létét, akkor tél idején sokszor hetekig kereset nélkül marad. Silány földcskénének termése csakhamar elfogy, azontúl a falubeli szatócs tartja el hitelbe. A nyári kereset alig elegendő 100—200 léva téli adósság törlesztésére. Így a bolgár nép nagy része teljesen függő helyzetbe jut a falusi szatócsokkal szemben, akik nem mindig a leglelkiismeretesebben gondolkoznak.

Ily körülmények között a községi erdők kizsarolásából nem fakad a nép számára még időlegesen sem jólét.

(Folytatása következik.)